

Милена М. ВИДОСАВЉЕВИЋ*

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

ИСКУСТВА НАСТАВНИКА У ВЕЗИ СА НАСТАВОМ/УЧЕЊЕМ НА ДАЉИНУ ТОКОМ ПАНДЕМИЈЕ КОВИД-19**

Апстракт: Актуелна пандемија вируса короне је у потпуности изменила живот савременог друштва и многих његових сегмената. Несумњиво је утицала на целокупно образовање и формат извођења наставе. У том погледу, онлајн настава и учење су постали највреднији алати у ванредној ситуацији. С тим у вези, у раду је, најпре, акценат на објашњењу појма онлајн наставе и учење, затим на учењу на даљину током пандемије, као и на кратком прегледу досадашњих домаћих и страних истраживања у вези са овом темом. Како би се испитало како су се наставници снашли у овој ситуацији и каква су њихова искуства са онлајн наставом, спроведено је истраживање са наставницима страних језика на територији Србије. Стога, у другом делу рада су представљене методе истраживања, као и резултати спроведене анкете и интервјуа са наставницима страних језика. Резултати су показали да су наставници, као бенефите онлајн наставе, издвојили олакшаност припреме часова, заинтересованост ученика за наставу, повећаност квалитета наставних материјала, могућност бржег и лакшег приступ материјалима. С друге стране, као недостатке ове врсте наставе, испитаници су издвојили недовољну развијеност дигиталне писмености наставника, оптерећеност ученика, недостатак времена, техничку неопремљеност, слабу интернет конекцију као и немогућност да се контролише рад ученика.

Кључне речи: онлајн настава, наставници, ученици, страни језици, образовање, Ковид-19.

УВОД

Пандемија Ковид-19 је у великој мери утицала на систем образовања у Србији и широм света, приморавајући да се наставни план и програм трансформишу у онлајн формат, што је био изазов за све учеснике васпитно-образовног процеса. Узевши у обзир да су због очувања јавног здравља образовне институције морале да пређу на онлајн наставу и учење, концепт образовања је почео да добија нови облик. Наиме, Лошонц и остали (2021: 63) указују на то да је ванредно стање проузроковано пандемијом захтевало ванредна средства. С тим у вези, онлајн настава

* Истраживач-приправник, mika_vido_88@yahoo.com

** Рад је настао у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеним са Министарством просвете, науке и технолошког развоја број: 451-03-68/2022-14 од 17. 01. 2022. године.

и учење су се у оваквој кризној ситуацији издвојили као велики спас за наставак образовања упркос томе што датирају већ много година уназад.

Осим тога, према *Унесковом извештају* (Covid-19 Report, ECLAC-UNESCO 2020: 1) актуелна пандемија је трансформисала контексте у којима се наставни планови и програми спроводе, не само у виду употребе платформи и апликација, већ и у виду стицања нових дигиталних знања и компетенција који би помогли да се настава несметано одвија у дигиталном окружењу.

Како Степановић (2020: 183) наводи, промене у настави, изазване постојећом пандемијом, су зближиле ученике с наставницима, персонализовале рад и независност учесника васпитно-образовног процеса, док су с друге стране изазвале фрустрације код многих наставника имајући у виду начин на које су уведене, то јест, без адекватне обуке.

У прилог томе, циљ овог рада је да се укаже на појам онлајн наставе и учења, на промене које су се десиле у настави током почетне фазе пандемије у Србији и досадашње резултате појединих истраживања у вези са поменутом темом. Други део рада се односи на резултате анкете која је спроведена међу наставницима страних језика у Србији и интервјуа који су реализовани са неколицином наставника¹. Намера истраживања је да се истражи како су се наставници снашли током пандемије са онлајн наставом, као и који су бенефити и изазови овакве врсте наставе и учења.

ОНЛАЈН НАСТАВА/УЧЕЊЕ

У актуелној студији, у којој се Коет и Азиз (2021: 534) баве анализом научних радова чији је фокус на изучавању наставе на даљину током пандемије, коментаришу да онлајн настава или учење на даљину не представља нови термин у академској области. Наиме, овај назив је креиран од стране Америчке асоцијације за учење на даљину (енгл. *The United States Distance Learning Association*) која је основана 1987. године и односи се на „стицање знања и вештина помоћу посредованих информација и наставе која обухвата све технологије и друге облике учења на даљину“.

Дакле, онлајн учење или учење на даљину подразумева инструкције које се пружају путем интернета. Како По и Стасен (2002 : 5-6) истичу, онлајн инструкције могу бити било када (синхроне) и на било ком месту (асинхроне). У том смислу говоримо о приступима онлајн учење који могу бити синхронни и асинхронни. Синхронни приступ (учење) укључује разговор уживо, аудио и видео конференције, дељење података и апликација, групно гледање презентација, заједничку таблу. С друге стране, асинхроно учење је учење са одложеним временом и укључује имејл, вођену дискусију, огласне табле, окачене прилоге и материјале. За разлику од синхроног, асинхроно учење омогућава ученицима и наставницима да раде одређене активности када год желе, тј. у било ком временском периоду.

Стога, како би онлајн настава била успешно спроведена, Садику и остали (2018: 73) предлажу да наставници воде рачуна о подстицању учешћа ученика,

1 Коришћени подаци у раду, тј. резултати анкете и интервјуа, добијени су у оквиру истраживања за докторску дисертацију под називом „Улога наставника у примени и развоју мултимодалног учења у настави страних језика“ која је одбрањена 07.09.2021. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

њихове сарадање, активног учења, пружању брзих повратних информација, наглашавању рокова за израду задатака, поштовању индивидуалних разлика ученика и начину усвајања градива. Осим тога, на наставницима је такође да приликом ове врсте учења мотивишу ученике, креирају аутентичне наставне материјале, избегавају преоптерећеност информацијама, подстакну интеракцију у дигиталном окружењу и подстичу ученике на критичко размишљање.

Сличном темом се баве Николић и Милојевић (2020: 5-7) у *Извештају: Тренутно стање у онлајн настави у Србији и региону*. Наиме, поменути аутори се осврћу најпре на предности и мане онлајн наставе, као и на препреке које се јављају приликом њене реализације. Дакле, предности ове врсте наставе јесу квалитетно учествовање у настави, 24-часовна доступност, асинхрона комуникација, дидактичка вредност онлајн алата, интернет као додатна база знања, развој дигиталних вештина. Насупрот наведеном, недостаци онлајн наставе су недостатак комуникације уживо или синхрона комуникација, оцењивање ученика, технички проблеми. Коначно, услед реализације онлајн наставе, поред лоших техничких услова, могу се јавити препреке налик недостатку дигиталних компетенција наставника и ученика, недовољна техничка опремљеност и недостатак мотивације.

Несумњиво, услед глобалних промена у образовању због појаве вируса корона, многобројни наставници су у протекле две године морали нагло прећи на овај вид наставе при чему су се сусрели са поменутиим предностима али и манама онлајн наставе мењајући сопствени дугогодишњи наставни модел рада.

УЧЕЊЕ НА ДАЉИНУ НА ПОЧЕТКУ ПАНДЕМИЈЕ КОВИД-19

Према речима Комана и осталих (2020: 6), настава и образовање постали су предмет интересовања за многе истраживаче имајући у виду начин на који је пандемија изазвана вирусом корона снажно утицала на промену рада како наставника, тако и ученика. Новонастале околности у вези са поменутиим вирусом условиле су наставнике да преко ноћи пређу на наставу на даљину и тиме отпочну другачију реализацију васпитно-образовног процеса како у земљи, тако и широм света.

Наиме, према *Извештају о образовању у току пандеміје Ковид-19* (Policy Brief: Education during COVID-19 and beyond 2020: 2) пандемија је изазвала највећи поремећај образовних система у историји и утицала је на 1,6 милијарди ученика у више од 190 земаља. Процењује се да је затварање школе умногоме лоше утицало на сиромашнији слој друштва, тј. на децу из руралних средина, угрожену омладину, расељана лица итд. који немају сопствена средства за даљи рад и учење, налик дигиталним уређајима. Дакле, с једне стране, пандемија је успорила образовање сиромашнијих, док је с друге стране подстакла иновације у области образовања. Хитном интервенцијом влада, школа и наставника, многе земље су прешле на виртуелно окружење и онлајн учење како би са што мање последица наставили да образују ученике у измењеној, дигиталној средини.

Тако су на основу *Одлуке о осиваривању образовно-васпитној рада учењем на даљину за ученике основних и средњих школа Владе Републике Србије* (2020), представници Министарства просвете, науке и технолошкој развоја у Србији одлучили да се реализација

васпитно-образовног рада настави путем учења на даљину од 17. марта 2020. године. Наложено је да се школе самостално организују за извођење наставе у складу са сопственим ресурсима и уз употребу доступних платформи за учење. Задатак наставника је био да осмисле часове у онлајн окружењу на основу прописаног плана и програма. Као смернице за реализацију наставе на даљину били су предвиђени:

1. едукативни садржаји за учење на даљину који су се емитовали на трећем каналу Радио-телевизије Србије (РТС, Канала 3) за ученике основне школе;
2. едукативни садржаји за учење на даљину који су се емитовали на каналу Радио-телевизије Србије - РТС Планета, за ученике средње школе;
3. онлајн платформе као подршка настави на даљину;
4. оперативни план за организацију, спровођење и праћење ученика на даљину;
5. праћења напредовања ученика у периоду учења на даљину;
6. евиденција о реализацији образовно-васпитних активности на даљину;
7. додатни видови подршке ученицима у учењу на даљину;
8. информисање и комуникација.

У оквиру треће смернице која се тиче онлајн платформи, сугерисано је да наставници и ученици могу да користе апликацију *Viber*, затим платформе *Zoom* и *Microsoft Teams*, као и националну платформу за онлајн учење *Моја школа*. Поред наведеног, *Министарство* је, такође, апеловало да се успостави сарадња међу школама и наставницима како би разменили дигиталне материјале и сугерисали једни другима квалитетне дигиталне ресурсе који имају за циљ остваривање циљева и задатака наставе.

Осим тога, према шестој смерници, наставници, који су користили електронске дневнике, били су у обавези да евидентирају све часове. Уједно, у оквиру седме смернице, предложено је да у помоћ притекну и стручни сарадници који би помогли наставницима у изради наставних материјала као и у комуникацији са ученицима и родитељима.

Дакле, од школе и наставника се очекивало да убрзано промене целокупан рад и пребаце учioniцу у виртуелно окружење. Изазови и потешкоће су кренули да се нижу док је дигитална писменост наставника била пресудна за сналажење у оваквој ситуацији.

КРАТАК ПРЕГЛЕД ИСТРАЖИВАЊА

Са циљем да се истражи како се наставници сналазе у онлајн настави током почетне фазе пандемије, у Србији и региону је урађено обимно истраживање од стране ОКЦ-а (Образовни креативни центар) чији су *Извештај* приредили Николић и Миливојевић (2020: 87-95). Учествовало је 2487 наставника и као инструмент истраживања је коришћен упитник који је креиран у *Google* форми. Резултати анкете су показали да је трећина наставника имала довољно знања и вештина за реализацију онлајн наставе, да техничка опрема није представљала проблем, као и да је сваки пети наставник, пре ванредног стања, имао искуства са онлајн наставом са ученицима. Резултати су, уједно, показали да школе немају онлајн системе за онлајн учење и да мањи број наставника користи онлајн учioniцу. Такође, дошло

се до закључка да је *Google* учионица највише коришћена за реализацију наставе, поред *Viber* апликације. Осим тога, резултати су показали да се већина наставника ослањала на сопствене наставне материјале и да није постојала већа сарадња са колегама у виду размене материјала. Коначно, највећи број наставника се изјаснио за хибридну (мешовиту) наставу.

Слична ситуација је задесила и друге образовне системе широм света те су многобројна истраживања већ рађена или су у поступку припреме. У том погледу, Алмазова и остали (2020) су истраживали с којим су се изазовима наставници у високошколским установама сусрели приликом увођења наставе на даљину током пандемије Ковид-19 у Русији. Заправо, поменуто им је послужило да увиде колика је била спремност наставника за онлајн образовање. Истраживање је обављено са 87 наставника на Политехничком универзитету у Санкт Петербургу. Коришћене су методе налик анализи, синтези, посматрању, анкетама. Резултати анализе су показали да су главни изазови испитаника, у току велике пандемијске промене, били сналажење у виртуелном окружењу, развој дигиталне писмености, подршка колектива, спремност академског особља и студената за онлајн учење. Осим тога, већи број испитаника је истакао да се наставни рад у дигиталном окружењу знатно разликује као и да су психолошка, методичка, технолошка подршка и развој плана и програма од пресудног значаја како би се умањиле негативне последице нагле промене образовног процеса и тиме обезбедили бољи услови за рад у дигиталном окружењу.

Такође, Сепулведа-Ескобар и Морисон (2020: 587) наводе да је пандемија изузетно утицала на образовање у Чилеу те су због затварања школа наставници и ученици морали да се преселе у дигитално окружење. С тим у вези, поменути аутори су желели да истраже изазове 27 будућих наставника енглеског језика који су део едукативног програма *Министарства просвете*. Имајући у виду да се у оквиру програма организује и пракса за будуће студенте, они су се такође сучинили са изазовима у оквиру праксе. Наиме, резултати су указали да су недостатак интеракције са ученицима и нагла промена окружења у највећој мери утицали на њихов процес учења и наставничке праксе. Међутим, упркос овим изазовима, будући наставници су истакли да је дигитално окружење, у извесној мери, било јединствено искуство као и да је позитивно утицало на њихово образовање и будућу каријеру.

Слично, и Исвати (2021: 36) је желео да истражи изазове и стратегије наставника енглеског језика на високошколским установама у вези са наставом на даљину у Индонезији. Аутор ове студије се одлучио за квалитативну методу у виду интервјуа. У истраживању је учествовало шест наставника и подаци су прикупљени путем апликације *WhatsApp*-а. Резултати су показали да се међу важним стратегијама наставника издвајају употреба плаформи за учење, виртуелно груписање ученика, употреба аутентичних наставних материјала, јасноћа наставе. Поред тога, наставници су радије бирали коришћење асинхроног у односу на синхрони метод. С друге стране, изазови наставника у овој врсти наставе били су у вези са неадекватном интернет конекцијом, бригом о деци у виртуелном окружењу, потешкоћама у виду праћења напредовања ученика и слично.

Налик у претходним истраживањима, Јенг (2020: 739) је, такође, за циљ имао да истражи спремност наставника за наставу на даљину током пандемије Ко-вид-19. Истраживање је обухватило 15.438 наставника различитих нивоа образовања из 23 општине у Кини. Као метода истраживања коришћена је онлајн анкета. Резултати анкете су показали да је већина наставника спремна за онлајн наставу, док је мањи део наставника мишљења да је овакву врсту наставе теже спроводити. Такође, као и у поменутих истраживањима, и у овом случају су препознати слични изазови налик непоузданој интернет конекцији, недостатку сналажења ученика у самосталном учењу, недостатку интеракције са ученицима и тешкоће у праћењу напретка ученика.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Како би се испитало са којим су се изазовима наставници сусрели током почетне фазе појаве вируса корона, како су се снашли у онлајн настави и које су дигиталне ресурсе користили, у овом раду акценат је на наставницима страних језика на територији целе Србије. Методе истраживања које су коришћене за прикупљање података јесу анкета и интервјуи.

Наиме, резултати потичу из истраживања за горепоменуто докторску дисертацију, где је у оквиру упитника који је креиран у *Google* форми и интервјуа који су наставницима страних језика спроведени путем *Zoom* платформе, један сегмент обухватао питања у вези са наставом за време пандемије вируса короне.

Најпре, подаци за квантитативно истраживање су прикупљени путем анкете у дигиталном окружењу. Линк анкете је подељен на друштвене мреже *Facebook* и *Instagram* у групе које окупљају наставнике страних језика како би испитаници могли да приступе линку анкете и попуне је. Прикупљање података је трајало од месеца маја до септембра 2020. године. Учешће у овој анкети је било анонимно.

С друге стране, квалитативна метода која је помогла да се продуби истраживање теме јесу интервјуи са наставницима страних језика. С тим у вези, у наставку су представљене кратке приче и искуства пет наставника/испитаника у вези са поменутом темом.

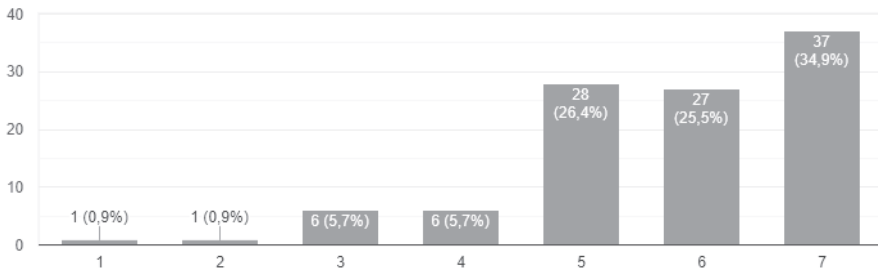
РЕЗУЛТАТИ АНКЕТЕ

У истраживању су учествовали наставници страних језика са територије целе Србије. Укупно је учествовало 106 испитаника од чега 90,6% чине наставнице и 9,4% наставници страних језика. У највећем проценту, око 38,7% испитаници имају између 35 до 45 година, док је 30,3% испитаника старосне доби од 25 до 35 година, затим 22,6% од 45 до 55 и 7,5% од 55 до 65 година. Око 89,6% испитаника живи у градској средини, док 10,4% живи у сеоској средини.

По питању завршене стручне спреме, 48,1% испитаника су дипломирани филолози, 39,6% мастер филолози док се мањи проценат испитаника изјаснио да има титулу доктора филолошких наука. Што се тиче установе у којој раде, 42,5% испитаника ради у основној школи, 25,5% у средњој школи, 11,3% на факултету док преостали

број испитаника ради у приватним школама страних језика. Даље, 43,4% испитаника има од 10 до 20 година радног искуства у настави, 24,5% наставника ради преко 20 година, док 19,8% има од 5 до 10 година и 12,3% поседује радно искуство између 1 до 5 година. Напослетку, испитаници који су учествовали у овом истраживању предају енглески, арапски, руски, шпански, немачки, француски, шведски и италијански.

Испитаници који су учествовали у истраживању изјаснили су се путем Ликертове скале у вези са променом приступа учења и настави страних језика у нашој земљи током пандемије. Наиме 34,9% наставника страних језика сматра да се у потпуности променио приступ учења и настави страних језика у Србији током пандемије Ковид-19, затим 25,5% наставника изјаснио се да је дошло до великих промена у настави, док 26,4% наставника сматра да су промене биле делимичне. Надаље, 5,7% испитаника истакао је да су промене у настави биле у мањој мери док 0,9% наставника сматра да се приступ учењу и настави страних језика није уопште променио током пандемије.

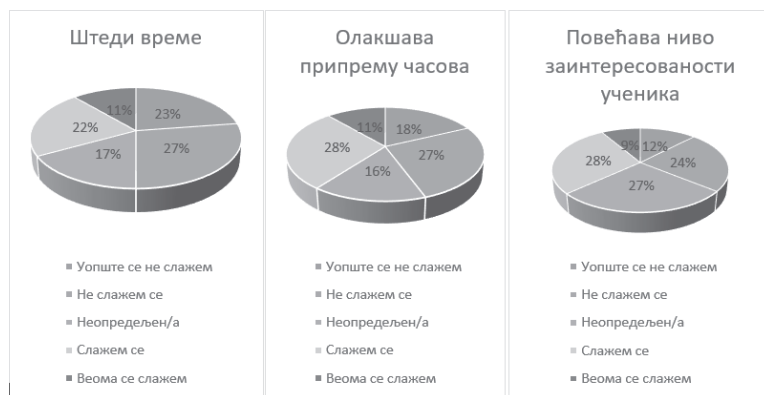
Слика 1. Промене приступа учења и наставе страних језика

У наставку су се испитаници изјашњавали по питању бенефита наставе и учења на даљину у току пандемије у том периоду. Наиме, што се тиче уштеде времена, 23% наставника се уопште не слаже да онлајн настава штеди време, 27% наставника се не слаже да ова врста наставе штеди време док је 17% наставника неопредељено. Да онлајн настава штеди време потврђује 22% наставника, док се 11% наставника веома слаже с поменутом тврдњом.

По питању олакшавања припреме часова, 18% наставника се уопште не слаже да настава на даљину чини припрему часова лакшом. Такође се и 27% наставника се не слаже с датом тврдњом, док је 16% неопредељено. С друге стране, 28% наставника се слаже да им онлајн окружење олакшава припрему часова и 11% наставника страних језика се веома слаже са овом изјавом.

Надаље, 12% наставника се уопште не слаже да настава на даљину утиче и на повећану заинтересованост ученика. Слично, и 24% наставника страних језика се такође не слаже с поменутом тврдњом. Насупрот томе, 27% наставника је неопредељено док се 28% наставника слаже и само 9% веома слаже да онлајн настава повећава заинтересованост ученика.

Поводом повећања квалитета наставних материјала, 6% наставника се уопште не слаже, 14% се слаже, 20% је неопредељено, 40% се слаже, док се 20% наставника веома слаже да ова врсте наставе утиче позитивно и на квалитет наставних материјала.

Слика 2. Бенефити наставе и учења на даљину у току пандемије (уштеда времена, олакшавање припреме часова, повећање нивоа заинтересованости ученика)

Што се тиче омогућавања ученицима бржег и лакшег приступа материјалима за учење, 1% наставника се уопште не слаже да овај вид наставе помаже у том погледу као и 3% наставника који се такође не слаже. Супротно наведеном, 13% наставника је неопредељено, 57% наставника се слаже док се 26% наставника у потпуности слаже с поменутом констатацијом.

У вези са тврђом да настава на даљину омогућава ученицима лакши и бржи приступ релевантним информацијама, наставници су се изјаснили на следећи начин: 2% наставника се уопште не слаже, 4% се не слаже, 19% наставника је неопредељено, 50% наставника се слаже док се 25% наставника у потпуности слаже се наведеним исказом.

Слика 3. Бенефити наставе и учења на даљину у току пандемије (повећање квалитета наставних материјала, омогућавање ученицима бржег и лакшег приступа материјалима и релевантним информацијама)

Да онлајн настава доприноси индивидуализацији учења, 21% испитаника се веома слаже, 46% се слаже, 24% је неопредељено, 5% се не слаже, док се 4% испитаника уопште се не слаже са овом тврдњом.

У вези са тврдњом да онлајн настава доприноси реализацији активне улоге ученика, 4% наставника уопште се не слаже, 17% се не слаже, 29% је неопредељено, 34% испитаника се слаже док се 16% у потпуности слаже с поменутом констатацијом.

Конечно, у вези са тврдњом да онлајн настава побољшава комуникацију између наставника и ученика у потпуности се слаже 15%, 40% испитанка се слаже, 28% је неопредељено док се 13% не слаже и 4% уопште не слаже са датом тезом.

Слика 4. Бенефити наставе и учења на даљину у току пандеміје (допринос индивидуализацији учења реализацији активне улоге ученика, побољшавању комуникације између наставника и ученика)

Дакле, већи број испитаника се слаже да се у потпуности променио приступ настави и учењу страних језика у Србији током пандеміје. Што се тиче бенефита наставе и учења на даљину током вируса короне, већина наставника страних језика се изјаснила да овај вид наставе не штеди време, али и да им онлајн окружење ипак олакшава припрему часова. Такође, већина наставника се слаже да онлајн учење повећава ниво заинтересованости ученика и квалитет наставних материјала, да омогућава ученицима бржи и лакши приступ материјалима за учење и релевантним информацијама. Напослетку, према одговорима више од половине испитаника, онлајн настава доприноси индивидуализацији учења, реализацији активне улоге ученика и побољшању комуникације између наставника и ученика.

Поред поменутих резултата, на отворено питање у анкети у вези са изазовима са којим су се суочили приликом наглог преласка на наставу у дигиталном окружењу, наставници страних језика у Србији издвајају неорганизованост, необученост наставника и ученика за нове технологије, техничку неопремљеност, недостатак времена, тешкоће са припремама наставног материјала, лошу комуникацију,

преписивање/варање, оцењивање ученика. На крају, што се тиче образовних платформи и апликација који су почели да користе у онлајн настави током пандемије, испитаници су истакли следеће дигиталне алате: *Google Classroom, Skype, Zoom 3, Edmodo, Screencast, Quizzes, Kahoot, Nearpod, Educaplay, Loom, Edpuzzle, Wordwall, Chetter Pix, Facebook, Viber 3, Socrative, Youtube, WhatsApp, Microsoft Teams, Quizlet, Padlet* и *Instagram*.

ИНТЕРВЈУИ СА НАСТАВНИЦИМА

Интервјуи су обављени са наставницима шпанског, енглеског, француског, италијанског и немачког језика. Поменути наставници раде у основним и средњим школама, на факултету као и у школи страних језика. Такође, наставници живе и раде у Зајечару, Београду, Нишу и Горњем Милановцу. Намера је била да се пронађе по један представник страног језика као и наставници који раде у различитим институцијама.

Имена испитаника–псеудоними	Место	Страни језик	Институција	Године радног стажа у настави
1. Клара	Зајечар	Шпански језик	Основна школа	8 година
2. Чарли	Београд	Енглески језик	Школа страних језика	2, 5 године
3. Себастијан	Ниш	Француски језик	Факултет	4 године
4. Габријела	Горњи Милановац	Италијански језик	Средња школа	9 година
5. Хана	Ниш	Немачки језик	Основна школа	11 година

Слика 5. Подаци о наставницима који су учествовали у интервјуима у оквиру истраживања

У наставку су представљене кратке приче и искуства испитаника који су учествовали у интервјуима у вези са наглим преласком на наставу на даљину током почетне фазе пандемије Ковид-19 у Србији. Како би наставници остали анонимни, уместо њихових имена, коришћени су псеудоними.

КЛАРА

Клара је наставница шпанског језика која се наставом бави од 2012. године и ради у основној школи, у руралној средини, где предаје ученицима од петог до осмог разреда. У вези са наставом током пандемије, Клара указују на лоше услове у којима су се налазили ученици, где није било интернет конекције те су често били лишени часова.

Међутим, упркос потешкоћама, Клара и њен колектив су се трудили да доставе наставне материјале на кућну адресу ученицима који нису имали приступ

интернету у чему се огледа јака жеља да знање буде свима доступно током пандемије. Дакле, добром организацијом и комуникацијом целокупног колектива, ученици су добили приступ материјалима и тиме били мање ускраћени што се тиче учења шпанског језика.

„Сналазили смо се током пандемије тако што смо слали неки материјал па је стручни сарадник штампао и онда је директорка носила то, на кућну адресу... да нешто раде, да не седе докони. Или смо слали смс поруке... Довијали смо се... телефоном, које стране треба да се погледају...“ (Клара 2020).

На питање како је школски колектив функционисао у почетку пандемије, Клара одговара да је било много проблема, међутим, комуникација се међу колегама и колегиницама свакодневно побољшавала. Упркос томе што су били неспремни за ванредну ситуацију, Клара и њен колектив су успели да се боље организују помоћу дигиталних ресурса попут *Viber*-а, *Messenger*-а, *Google* учионице, *Google Drive*-а и тиме побољшају организацију, као и комуникацију са ученицима и родитељима.

Неспорно се уочава да су наставници у овој школи радили на развоју педагошке праксе путем нових технологија што је у време пандемије било једино адекватно решење како би се настава и даље одвијала.

„Имали смо ми, наставници, и *Viber* групе, где смо прослеђивали све што је корисно, интересантно, ново... правили смо групе и са родитељима, да и они буду упућени. Било је то две недеље... па после тога било је лакше. Деци која живе на врло неприступачним местима, било је веома тешко. Затим деца из врло осетљивих група, социјалних. Да кажем да је укљученост деце била 70%... у 15% спадају ови који немају техничке могућности, док у других 15% спадају деца која су се вадила на то да немају интернет, телефон итд...“ (Клара 2020).

ЧАРЛИ

Чарли је наставник енглеског језика који ради у једној од приватних школа страних језика и ради, како са ученицима основних и средњих школа, тако и са одраслима. Што се тиче пандемије која је знатно глобално погодила рад наставника, Чарли објашњава да за њега прелазак на онлајн наставу није био проблем, док су се његове старије колеге сусреле са многим изазовима.

Наиме, Чарлијев колектив се одлучио за наставак рада путем *Skype*-а и ученици су бирали да ли ће радити у онлајн окружењу или ће чекати да се пандемија заврши како би се вратили у учионице.

„Имали смо једну обуку о томе како се држи настава преко *Skype*-а... не нешто превише комплексно, више је то била обука како се користи *Skype* и које све могућности постоје на њему. Што се тиче ђака, добили су опцију да наставе преко *Skype* -а или да сачекају да се заврши епидемија па да онда наставе курс... чак половина њих је одабрала да сачека... многи уопште нису хтели да се баве тиме. А ови што су хтели... можда је било мало у почетку проблема док се навикну, осим проблема са интернет конекцијом, после су се навикли...“ (Чарли 2020).

СЕБАСТИЈАН

Себастијан је истраживач на факултету и бави се наставом француског језика од 2016. године. По питању организације на његовом факултету током почетне фазе пандемије, Себастијан указује на то да се колектив одлично организовао и да су врло брзо кренули да користе дигиталне алате и држе часове у онлајн окружењу. Поменуто указује на то да је већи део запослених на факултету било дигитално припремљено за ванредну ситуацију.

„Када је почела ова ситуација у марту, имали смо састанак у вези са тим како се користи *Google Meet*... Продеканица је поделила и документ *Google Docs* у ком смо сви уносили све могуће платформе, линкове до њих, на који начин се користе и могу да нам користе у настави. Касније смо ми то објавили на блогу факултета, доступно је широј јавности.“ (Себастијан 2020).

Поред тога, Себастијан се у разговору дотиче и предности онлајн наставе. С тим у вези, као предности ове врсте наставе, Себастијан издваја лакшу употребу платформи због квалитетнијег интернета у односу на факултет као и бенефите еколошке природе јер није неопходно штампати наставни материјал. Такође, додаје да стидљивијим студентима више одговара онлајн настава и учење јер се слободније изражавају и лакше раде задате активности. Насупрот томе, Себастијан увиђа и мане онлајн наставе у виду техничких проблема са интернет конекцијом, немогућностима да се испрати и контролише рад и праћење студената и недостатка интеракције уживо.

Коначно, Себастијан сматра да је ситуација са пандемијом Ковид-19 охрабрила наставнике да континуирано развијају дигиталне компетенције, али у наставку разговора истиче да је неопходно подстаћи и студенте у овом домену како би научили да на одговарајући начин користе дигиталне алате.

ГАБРИЈЕЛА

Габријела је наставница италијанског језика која се наставом бави девет година. Радила је у основним и средњим школама, док тренутно ради у гимназији.

Као и у претходним причама, и Габријелин колектив се, такође, сусрео са многобројним потешкоћама приликом нагле промене и преласка на онлајн наставу. Како наводи Габријела, било је неопходно месец дана да се школа организује, да се успостави квалитетна комуникација. Упркос томе што су постојале горе поменуте смернице *Министарсџива*, Габријела истиче да су наставници морали да се самостално сналазе, креирају и проналазе дигиталне наставне материјале.

„Било је стресно, добили смо 24 сати да пређемо на онлајн наставу. Требало нам је месец дана да се навикнемо, деци је тешко и сада... мало је боље јер се виђају. Школа се добро изборила, и брзо смо се уходали. Било је тешко направити ред. Деца су била оптерећена испитивањем. Сви смо морали бити креативни, довитљиви... имали смо смернице *Министарсџива* али смо морали да се снађемо. Просвета нам је на издасају, али сви смо дали све од себе од марта.“ (Габријела 2020).

ХАНА

Хана је наставница немачког језика која од 2009. године стиче радно искуство. Тренутно ради у основној школи и предаје поменути језик ученицима од петог до осмог разреда. За онлајн наставу током почетне фазе пандемије, Хана истиче да је посебно мотивисала њене ученике као и да су постали активнији и независнији јер су им сви дигитални садржаји били доступни. Ученици су почели да креирају сопствене материјале, да истражују дигиталне информације и на тај начин непрекидно развијали дигиталне компетенције.

„Мислим да онлајн настава има само добробити, нема мане. Моје ученике је мотивисала да креирају, да самостално истражују јер им је све доступно много више него у настави уживо. Све им је бесплатно, сви садржаји... нпр. ако праве паное, морају све то да нађу, одштапају, сецкају и залепе... и то није лоше... развијају неке друге вештине... али мислим да је све више изводљиво у онлајн настави... баш их све то покреће на истраживачки рад“ (Хана 2020).

На крају, на питање какво је њено мишљење у вези са наставом у следећим школским годинама, Хана одговара да је ток наставе знатно промењен те је неопходно радити на развоју дигиталних компетенција наставника и ученика, као и да ће се образовање изнова мењати и након пандемије што ће ићи у прилог онлајн настави и учењу.

Према поменутом, закључује се да су наставници и њихови колективи имали многобројне изазове када су прешли на онлајн наставу током почетне фазе пандемије. Проблеми који су се издвојили су неадекватна организација и комуникација која се потом из месеца у месец побољшавала, немогућност да се испрати и контролише рад ученика због техничких сметњи у виду губитка интернет конекције као и недовољно комуникације са *Министарством* и нејасноће послатих инструкција. Неки од наставника су свесни да треба радити на развоју дигиталне писмености наставника јер је то свакако од пресудног значаја за извођење онлајн наставе. Што се тиче дигиталних ресурса које су почели да користе током онлајн наставе за време пандемије, испитаници су издвојили *Viber*, *Messenger*, *Google* учионицу, *Google Docs*, *Skype* и *Google Meet*.

ДИСКУСИЈА И ЗАКЉУЧАК

Према одговорима наставника страних језика у оквиру анкете, као бенефити онлајн учења током пандемије издвајају се олакшаност припреме часова, повећана заинтересованост ученика за наставу, повећаност квалитета наставних материјала, могућност бржег и лакшег приступа материјалима, као и дигиталним релевантним информацијама за учење. Поред тога, предности ове врсте наставе огледају се и у томе што помаже ученицима да развијају самосталност у учењу, да буду активнији али и да побољшају комуникацију са својим наставницима. Такође, у интервјуима се слични бенефити уочавају.

С друге стране, према резултатима из анкете али и из интервјуа издвојили су се и изазови у вези са онлајн наставом. У складу са одговорима на отворено питање из

анкете као и кратких интервјуа са поменутиим наставницима, изазови су недовољно развијена дигитална писменост наставника, оптерећеност ученика, недостатак времена, техничка неопремљеност, слаба интернет конекција, немогућност да се контролише рад ученика што је такође довело и до преписивања.

На крају, дигитални алати за које су се испитаници у овом истраживању определили су се мање-више поклапали са смерницима *Минисџарсџива* с тим што су наставници морали да додатно проналазе нове апликација и платформе како би се усагласили са техничким могућностима колектива и ученика.

С посебним освртом на термин онлајн наставе/учења, учење на даљину током пандемије, досадашња истраживања као и резултате анкете и интервјуа са наставницима, циљ овог рада јесте да се укаже на постојеће стање у настави током почетне фазе пандемије Ковид-19. Имајући у виду да је истраживање спроведено током 2020. године, настава и образовање су прошли кроз многобројне промене и изазове. У периоду од две године и у складу са епидемиолошким мерама, наставници и ученици су се поново вратили у школе, затим се онлајн настава комбиновала са наставом у школи (хибридна настава), док је у изузетним случајевима настава поново била искључиво у онлајн окружењу.

Актуелна пандемија још увек траје, те се предлаже да се ураде новија истраживања на територији Србије како би се утврдило стање наставе, у нашем случају, страних језика, као и како се наставници и ученици сналазе у актуелној ситуацији и да ли је дошло до значајних промена у њиховом раду.

ЛИТЕРАТУРА

- Алмазова, Крилова, Рабстава, Одинокaja 2020: Nadezhda Almazova, Elena Krylova, Anna Rubtsova, Maria Odinokaya. "Challenges and Opportunities for Russian Higher Education amid COVID-19: Teachers' Perspective". *Education Sciences*, 10, 368.
- Исвати 2021: Luluk Iswati. "When Teaching Must Go On: ESP Teachers' Strategies and Challenges during COVID-19 Pandemic". *Eralingua: Jurnal Pendidikan Bahasa Asing dan Sastra*, vol. 5, 1, 36-52.
- Јенг 2020: Xiaozhe Yang. "Teachers' Perceptions of Large-Scale Online Teaching as an Epidemic Prevention and Control Strategy in China". *ECNU Review of Education*, vol. 3(4) 739-744.
- Коет, Азиз 2021: Tain Wei Koet, Azlina Abdul Aziz. "Teachers' and Students' Perceptions towards Distance Learning during the Covid-19 Pandemic: A Systematic Review". *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 10(3), 531-562.
- Коман, Тиру, Шмиц, Стенсџиу, Буларка 2020: Claudiu Coman, Laurențiu Gabriel Țiru, Luiza Meseșan Schmitz, Carmen Stanciu, Maria Cristina Bularca. "Online Teaching and Learning in Higher Education during the Coronavirus Pandemic: Students' Perspective". *Sustainability*, 12(24), 10367.
- Covid-19 Report, ECLAC-UNESCO 2020: <https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/45905/1/S2000509_en.pdf> [15.01.2022.]
- Лошонц, Иванишевић, Катић, Радишић, Павловић 2021: Alpar Lošonc, Andrea Ivanišević, Ivana Katić, Mladen Radišić, Aleksandra Pavlović. „On-line učenje: prilagodavanje na pandemiju ili definitivna tehnologizacija obrazovanja?”, XXVII Skup TREND OVI RAZVOJA: "ON-LINE NASTAVA NA UNIVERZITETIMA", Novi Sad, 15 - 18. 02. 2021.
- Николић, Милојевић 2020: Nevena Nikolić, Zoran Milojević, Izveštaj: Trenutno stanje u onlajn nastavi u Srbiji i regionu, Образовно креативни центар <<https://okc.rs/wp-content/uploads/2020/06/Istra%C5%BEivanje-Stanje-u-onlajn-nastavi-u-Srbiji.pdf>> [20.12.2021.]

- Одлука о осїваривању образовно-васїйної рада учењем на даљину за ученике за ученике основних и средњих школа Владе Републике Србије 2020: <<https://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2020/03/Nastava-na-daljину-u-vanrednom-stanju.pdf>>
- По, Стасен 2002: Муа Рое, Martha Stassen (Eds.). *Teaching and Learning Online: Communication, Community, and Assessment*. Amherst, MA: University of Massachusetts Press.<http://www.umass.edu/oapa/oapa/publications/online_handbooks/Teaching_and_Learning_Online_Handbook.pdf> [11.01.2022.]
- Policy Brief: Education during COVID-19 and beyond 2020 <https://www.un.org/development/desa/dspd/wpcontent/uploads/sites/22/2020/08/sg_policy_brief_covid-19_and_education_august_2020.pdf> [20.12.2021.]
- Садик, Адебо, Муса 2018: Matthew N. Sadiku, Philip O. Adebo, Sarhan M. Musa. "Online Teaching and Learning". *International Journals of Advanced Research in Computer Science and Software Engineering*, 8 (2): 73–75.
- Сепулведа-Ескобар, Морисон 2020: Paulina Sepulveda-Escobar, Astrid Morrison. "Online teaching placement during the COVID-19 pandemic in Chile: challenges and opportunities". *European Journal of Teacher Education*, 43, 4, 587-607.
- Степановић 2020: Саша Степановић. „Утицај пандемије вируса корона на образовање“. *Насїява и васїйање*, 69(2), 183-196.

Milena M. VIDOSAVLJEVIĆ

TEACHERS EXPERIENCES IN RELATION TO ONLINE TEACHING/LEARNING DURING THE COVID-19 PANDEMIC

SUMMARY

The current Covid-19 pandemic has completely changed the life of modern society and many of its segments. Undoubtedly, it influenced the entire education and the format of teaching so the online teaching and learning have become the most valuable tools in the emergency situation we are currently in. In this regard, the paper emphasizes, first of all, the explanation of online teaching and learning, the review of distance learning during the pandemic, as well as a brief overview of previous domestic and foreign researches on this topic. In order to research how the teachers coped in this situation, what are their experiences with online teaching, a research was conducted with foreign language teachers on the territory of Serbia. Therefore, in the second part of the paper, research methods are presented, as well as the results of a survey and interviews with foreign language teachers. The results showed that as the benefits of online teaching, teachers singled out the ease of preparation of classes, students' interest in teaching, increased quality of teaching materials, the possibility of faster and easier access to materials. On the other hand, the shortcomings of this type of teaching include insufficiently developed digital literacy of teachers, student workload, lack of time, technical equipment, poor internet connection and inability to control student work.

Key words: online teaching, teachers, students, foreign languages, education, Covid-19.

